

NOGAY TÜRKLERİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANÇLAR VE AĞITLAR

Beliefs and Laments about Death among Noghay Turks

Yrd. Doç. Dr. Dilek ERGÖNENÇ AKBABA*

ÖZ

Nogay Türklerinde ölüm töreni, çeşitli geleneklerin yerine getirildiği önemli bir törendir. Ölümden sonra ölenin yakınları üzüntülerini, feryatlarını ağıtlarla dile getirirler. Bu çalışmada Nogay Türklerinde ölüm ile ilgili inançlar incelenmiştir. Nogay Türkleri ağıtlara bozlav demektedirler. Anadolu'da söylenen bozlaklar ile Nogay Türklerinin söylediği bozlavlar kelime olarak aynı kökten gelmektedir. Bu çalışmada Nogay Türkçesiyle yazılan bozlavlar da tespit edilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ağıt, bozlav, Nogay Türklerinde ölüm.

ABSTRACT

The funeral ceremony among Noghay Turks is an important ceremony that various traditions are practiced. The relatives of the dead person express their sorrows, they wail and lament for the dead. In this study the beliefs of Noghay Turks about death are analyzed. Noghay Turks name their laments as "bozlav". The word "bozlav" comes from the same etymon of the word "bozlak", the laments of Anatolia. In this study the "bozlav"s that are written in Noghay Turkish are determined and translated into Turkey Turkish.

Key Words

Lament, Bozlav, The death among Noghay Turks.

Eski çağlardan beri hemen hemen bütün toplumlarda ölenin arkasından yas töreni yapılmakta ve ağıt adı verilen şiirler söylenmektedir. Ağıtlar dar anlamda ölüm şiirleri sayılmakla beraber; geniş anlamda, içinde acı, üzüntü bulunan her konuda ortaya konulmuş şiirlerdir (Kaya 1999: 243).

Şükrü Elçin'e göre ağıt; insanoğlunun ölüm karşısındaki veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme korkusu, telaşı ve heyecanı anlarındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli veya düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülerdir (Elçin 1986: 290).

Ağıt, Türkçe Sözlük'te de ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan

ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük 1988: 23).

Türklerde ağıt söyleme geleneği, ilk çağlardan beri var olmuş ve tarihin çeşitli devirlerinde çeşitli Türk boyları tarafından günümüze kadar yaşatılmış bir gelenektir (Kaya 1999: 247-248).

Orta Asya'da yaşayan Türk toplulukları İslâmiyet'ten önce ölüleri için "yuğ" törenleri yapar ve bu törene çok önem verirlerdi. Ölü'nün yakınları at, koyun, sığır cinsinden kurbanlar keser, törene gelenlere yemek verirlerdi. Defin günü de ölü sahipleri ilk gün olduğu gibi kurban keserdi. Şairler ise hem tören hem de defin sırasında sagu denilen ölüm şiirleri söylerlerdi (Kaya 1999: 248). Eski Türkçeden günümüze kadar gelen Divân-ı Lügâti't-Türk'teki Alp Er

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, dileker@gazi.edu.tr

Tunga sagusunu burada hatırlayabiliriz. Yuğ törenleri Göktürkler ve Uygur Türklerinde de görkemli bir şekilde yapılırdı. Ölünün arkasından ağlayıp ağıt söyleyenlere Eski Türkçede *yogçı*, *sığıtçı* gibi isimler verilirdi (Ergin 2005: 8). Çağatay Türkçesinde bu kişilere *yıglayur* (ağlayıcı, ağıtçı) denirdi. Bu tören ölünün defnedilmesinden sonra da devam ederdi (Kaya 1999: 248-249).

Halkın içinden çıkıp üzüntülü anlarda onların iç dünyasını ortaya koyarak ağıtlar söyleyen bu binlerce isimsiz sanatçının yanında; halk şairleri, âşıkları da ağıt türünde eserler vermişlerdir (Kaya 1999: 309).

Günümüzde Türk dünyasında aynı gelenekler az çok farklılıklarla yaşatılmaktadır.

Nogay Türklerinde de ölüm töreni, çeşitli geleneklerin yerine getirildiği önemli bir törendir.

Nogay Türkleri “Ölüsüne saygı gösterenin dirisi aç kalmaz” derler. “Ölüm hak” sözü de Nogay Türkleri arasında yaygındır. Nogaylar; ölünün nasıl gömüleceği, ona nasıl yas tutulacağı ile ilgili gelenekleri yaşatmaktadırlar. Baddeley’e göre Nogay Türkleri bu tür bazı geleneklerini Kabardaylar, Kumuklar ve Çeçenlerden almışlardır (Baddeley 1989: 68).

Nogay Türklerinde birisi öldüğü zaman bütün köy onun cenaze törenine gelir ve ölüyü son yolculuğuna uğurlar. Herkes, ölen için yas tutmak ve ona saygı göstermek zorundadır. Köyde ölen kişiyle bir iki kere selamlaşmış olanlar bile cenaze törenine gelir. Bütün cemaat toplanır; hatta başka köylerden de gelenler olur. Gelen halkı bir iki gün aynı yerde ağırlamak gereklidir. Bunun için Nogaylar ölülerini hemen gömmezler.

Cenaze töreninde “Ependi” (Efendi, yani hoca, imam) şu sözleri söyler:

“Ey cemaat! Bugün çok ulu biri

aramızdan ayrıldı. O artık hiç bir şey yapamaz; birine yerine getiremediği bir söz verdiyse veya birinden aldığı bir şeyi veremediyse bundan vazgeçiniz.”

Halk bu sözleri başlarını öne eğerek sessizce dinler. Sonra hepsi bir ağızdan:

“Geçtik!” derler. “Yattığı yer pamuk gibi yumuşak olsun.” (Kapayev 1995: 149).

Ölünün çıktığı evde yas tutulması âdeti, bütün Türk dünyasında olduğu gibi Nogay Türklerinde de vardır. Yakını ölen kişi ağlar. Yalnız halk fazla dövünerek ağlamayı hoş karşılamaz. Onun kendini biraz kontrol etmesi istenir. Ölümün olduğu evde ağıt yakılır. Bağırarak, dövünerek ağlayanlar susarak bu yürek sızlatan ağıdı dinlerler. Ağlayıcılara “*bozlayıcı*” denir (Araslı 1975: 352). Söylenen ağıt ise “*bozlav*”dır. Bu kelime aynı anlamıyla Dede Korkut’ta da geçer (Ergin 1997: 54-9). Buna göre *buzla-*: bağırarak ağlamak, *buzlaş-*: birlikte bağırarak ağlamak (Ergin, 1997: 224-2), *buzlat-*: ağlatmak, feryat ettirmek, bağırarak (Ergin 1997: 136-13) şeklinde Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmış kelimelerdir. *Bozla-* fiili Türkçe Sözlük’te de devenin bağırması, mecazi anlamda ise çığlık koparmak anlamına gelirken (Türkçe Sözlük, 1988: 218), sözlükte *bozlak* kelimesi için “Orta ve Güney Anadolu’nun birçok bölgelerinde bir türkü ezgisi ve bu ezgiyle söylenen, konusu acıklı türküler” (Türkçe Sözlük, 1988: 218) açıklaması yapılmaktadır. *Bozlak* Azerbaycan Türkçesinde de “ağı” kelimesiyle karşılanmaktadır (Boratav 1982: 444).

Bozlaklar Türk kültürü için önemli bir malzeme deposudur ve bu konu henüz tam anlamıyla incelenmemiştir. *Bozlak*; Türk edebiyatında kısa hikâye, Türk halk müziğinde de uzun hava olarak adlandırılmaktadır. Orta Ana-

dolu, Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu'nun batısı ile Batı Anadolu'nun doğusunda aşiret kavgaları, kan davaları, aşk maceraları, gurbet, hastalık ve ölüm gibi konular bozlakların konusunu oluşturur. Buna göre bozlak geleneksel halk müziğimizin en karakteristik ve en otantik ezgilerini ihtiva eden bir uzun hava formudur (Karakuş 2005: XI-XII). Anadolu'da asıl söylendiği yer, Kırşehir ve Kırıkkale-Keskin olan bozlaklar; çoğunlukla Türkmenlerin aşiret kavgalarında, düğün, toy gibi eğlencelerde, muhabbet âlemlerinde söylenmektedir. Bozlakların konuları söylendiği ortama göre değişmektedir. Türk insanının hareketleri, mizacı, yiğitliği, insana verdiği değer, vatan ve tabiat sevgisi, acısı, savaşları, hastalık ve ölümü; sevdiği kıza kavuşamayan yiğidin feryadı, sıla hasreti çeken bir insanın feryadı bozlaklarda dile getirilir (Karakuş 2005: XI-XII).

Anadolu'da bugün söylenen *bozlaklar*; kelime olarak Eski Anadolu Türkçesindeki *buzla-* ile Nogay Türklerinde ve diğer Türk halklarında ağıtları ifade eden *bozlavlar* ile aynı kökten gelmektedir. Bayram Bilge Tokel'in bildirdiğine göre (Tokel 1999: 78-79) bir Kırgız halk türküsünde "Botasın ölgen tüyüdey/ bozlay bozlay kaldım men (Yavrusunu yitirmiş bir deve gibi feryat figan içinde kaldım)" ve bir Kazak halk türküsünde yer alan "Botası ölgen narday bozla kopuz" (Yavrusu ölen deve gibi feryat et kopuz) (Karakuş, 2005: XIV) ifadeleri *bozla-* fiilinin Türk dünyasında yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. "Botası ölen tüye" yani "yavrusu ölen deve" ve "devenin böğürmesi gibi" ifadesi Nogay bozlavlarında da sıkça geçmektedir. Anadolu'da rivayete göre "Erkek deve, dişi devenin kokusunu çok uzaktan alıp bozular, böğürür; dişi deve de ona karşılık verir. Erkek devenin bozulmasından

'bozlak', dişi devenin karşılık vermesinden 'maya' kavramları ortaya çıkmıştır. Maya, dişi devenin diğer bir adıdır. Türk halk müziğinde uzun hava türleri veya tarzları olarak bilinen 'bozlak' ve 'maya' kavramları böyle doğmuştur denilebilir." (Karakuş 2005: XIII).

Bozlavlar Nogay Türkleri arasında nesilden nesile aktararak yaşamaktadır. Bu ağıtlar sadece ölenlerin arkasından değil, çekilen sıkıntılar ve özellikle de Nogay Türklerinin Ruslardan gördükleri zulümler için de söylenmektedir (Kösoğlu, 1990: 380). Bozlavı herkes söyleyemez. Nogay Türkleri arasında bozlav ustaları vardır. Bunlar ağlama işini meslek edinmiş kişilerdir. Onların söylediği bozlavlar duyulduğu zaman kimse göz yaşlarını tutamaz. Söylene söylene geliştirilerek değişen, çeşitlenen ve son hâlini alan bu ağıtların sözleri her zaman insanı hüzünlendirir. Dobruca Nogaylarında, ağıtları, ölünün yakın akrabası olan kadınlar söylerler (Mahmud 1986: 188). Bazı köylerde de bozlavcılar bu ağıtları okur (Kaya 1999: 250). Günümüzde eski bozlavların varyantları ölen kişilerin evlerinde hâlâ söylenmektedir.

Son zamanlarda Nogay Türkleri arasında az da olsa yeni ağıtlar yakılmaktadır. Köylerde ağıt söyleyenler azalmıştır (Kapayev 1995: 150).

Rusların ölüleri tabutla gömmek konusundaki baskılarına rağmen Nogay Türkleri kendi âdetlerini bırakmamışlardır. Ruslar; Rusya Federasyonu'ndaki diğer şehirlerde yaşayan Nogay Türkleri öldüğünde de aynı baskıları yaparak, Nogayların kendi memleketlerinde gömülmelerine izin vermemişler ve parti organları, ölenin yakınlarını cezalandırmakla tehdit etmişlerdir.

Bir Nogay Türkü öldüğü zaman yedisinde, kırkında, elli ikinci gecesinde, yüzüncü gününde ve ölüm yıldönümünün

de dualar okunur. Özellikle kırkıncı gün önemlidir ve herkes ölüsüne dualar ettirir. Ölüm yıldönümünde de yine Kur'an okunur. Fakirlere ölenin eşyaları verilir.

Bundan 30-40 yıl öncesine kadar bir kişi öldükten sonra torba torba çörek dağıtılır, gelenlere et yedirilir, çorba içirilir, tatlı sunulurdu. Çocuklara simit, çörek verilirdi. Fakirlere, düşkünlere, öksüzlere sevap kazanmak için dua yemeği dağıtılırdı. Bu; en az yüz elli, iki yüz torba yemeklik malzeme demektir. Yapılan yiyecekler basit çörekler olmazdı, çikolata çörekler yapılırdı. Bu konuda Nogay Türkleri birbirleriyle yarışır, biri diğerinden aşağı kalmamak için daha iyisini yapmaya çalışırdı. Günümüzde Nogay Türklerinin ekonomik durumu eskiye oranla kötüdür. Bu yüzden kimse bu tür şeyler yapamamakta, gelenlere çoğunlukla sadece çay¹ verilmektedir.

Bugün Dağıstan'da yaşayan Nogay Türkleri ise ölenin arkasından yapılan törenleri Kuban'da yaşayanlar gibi yap-

mamaktadırlar. Dağıstan Nogaylarının sayısı Kuban'dakilerden iki kat fazladır. Dağıstan Nogayları ölenlerinin ardından, baş sağlığına gelenlere hâlâ et yedirmekte, çorba içirmekte, tatlı ikram etmektedirler. Onlar Kuban'da yaşayanlar gibi duayı az ikramla geçiştirmezler.

Eskiden sert kayadan mezar taşı kestirilir, üstüne dualar yazdırılır, nakışlar yapılırdı. Günümüzde de granitten, mermerden çok güzel mezar taşları yapılmaktadır. Mezarlara iyi bakılmaktadır. Bunların hepsi ölüye duyulan saygıdan dolayıdır.

Nogay Türkleri dinlerine çok bağlıdır. Ölümün Hak'tan geleceğine iman eder ve ölümden korkmazlar. Onun için de Nogaylar "Ecel verirse iman da versin" diye Allah'tan dilekte bulunurlar.

Ölenlerin arkasından söylenen bozlavlar; ölen kişiye göre çeşitlilik göstermektedir. Mesela bir ev sahibi, birinin oğlu veya genç bir gelinin kocası öldüğünde söylenen bozlavlar farklı farklıdır. Bozlavlardan bazıları şunlardır:

Üy iyisi ölgende aytilgan bozlav

Alla köñiliñdi hoş körsin,
Yennettiñ keñ sarayın boş bersin,
Öziñnen kalğan balalar,
Begene bolsın, berk bolsın.
Är isleri oñ bolsın
Ağalar at baylagın yurt bolsın,
Älimler duva kılğan üy bolsın...

Ulı ölgende aytilgan bozlav

Bu keşe men tüs kördim,
Bir älemet is kördim:
Alkımınnan altın tüymem üzilip,
Aldıma kara halkım tizilip,
Azbarımınñ işinde
Arakı, ballar işilip,
Yeñsiz köylek pişilip.
Sol tüsime köne almay,
Kün yarıktı köre almay,
Botası ölgen tüyeday,
Bozlay turıp kalğan kün

Evin sahibi, reisi öldüğünde söylenen bozlav

Allah gönlünü hoş görsün.
Cennetini geniş, sarayını boş versin.
Senden kalan çocuklar,
Bey olsun, sağlıklı olsun.
Her işleri yolunda gitsin.
Ağaların at bağladığı yurt olsun.
Älimlerin dua ettiği ev olsun.

Birinin oğlu ölünce söylenen bozlav

Bu gece ben düş gördüm,
Acayip bir iş gördüm.
Boğazımdaki altın düğmem kopup
Önüm sıra halkım dizilip
Evimin bahçesinde
Rakı, ballar içilip
Yensiz gömlek biçildi.
Düşüme inanmadan,
Gün ışığını göremeden,
Yavrusu ölen deve gibi,
Ağladığım gündür bugün.

Boz botadan ayrırlıp,
Yılay turıp kalgan kün...

Eri ölgen yas hatınının bozlavı

Kögildirdi kölgey şuvlatıp,
Kögendey közdi yılatıp,
Kün közindey biykedi.
Ölen minen teñ etip,
Öz teñinnen kem etip,
Şınarday boyun şüydirtip,
Şuvakka betin küydirtip,
Basına kara bürkentip,
Bavırın yerge süykentip,
Taslap kettiñ sen, iyem...

Üy bası hatın ölgende bozlav

Biykelerdiñ biykesi,
Biyik taktıñ iyesi,
Tastarın oray salıngan,
Tamagının astınnan
İşken ası köringen.
Tuvmagalı üydiñ iyesi,
Tolgısqan köp nävmettiñ mänesi,
Köşpem, köşpem dep ediñ,
Köşpem yetken basına,
Katı yanıp tez söngen,
Kapilesten atlangan.

Yigit ölgende bozlav

Danalarđın danası,
Embekli er Kabılđın anası,
Kıynlı kárip Kanetet,
Bulay aytıp tolgaydı.
Tolay maytak iyesi,
Kan yalalı Kabılım,
Öksizley özim saklagan,
Ögey tuvgan uvılm.
Öz yanında tiregim,
Ár ne yerde keregim,
Omıravda yan saklagan yüregim,
Avdannagan üyken üyde şıragım.
Kabırgamda kanatım
Kabıl atlı sanetim,
Kart atañnıñ sen öziñ
Artık süygen balası.
Han yalalı, biy sınılı,
İlgeri bakkan tilekli,
İyilmegen temirdey,
At basında yürekli.
Ayuv sınılı ol özi,
Bátir bitken bilekli,

(Yavrusu ölen) deve gibi yavrurandan ayrırlıp
Ağladığım gündür bugün.

Kocası ölen genç bir kadının söylediği bozlav

Gökyüzünü şelale gibi çağıldıatıp,
Erik gibi gözleri ağlatıp,
Güneşin ışıkları gibi yükseldi.
Otlar ile denk olup
Denginden aşığalara inip,
Çınar gibi boyunu uzattırıp,
Parlak benzini yaktırıp,
Başıma kara örtü örttürüp,
Bağrım yere sürttürüp,
Bırakıp gittin sen, sahibim.

Evin hanımı öldüğünde söylenen ağıt

Hanımların hanımı
Büyük tahtın sahibi
Taşları ahenkle yerleştirmiş,
Gerdanından
İçtiđi su görünen
Doğduđu evin sahibi
Sancılandığı bir çok nöbetin anlamı
Göçmem, göçmem demiştin,
Göçmen (ölümün) başına geldi,
İyice yanıp tez söndü,
Ansızın gitti.

Yiğit öldüğünde söylenen ağıt

“Álimlerin álimi
Çalışkan yiğit” Kabılın annesi
Çile çekmiş garip Kanetet,
Böyle terennüm ediyor.
Oraya buraya yuvarlanan,
Kan yeleli Kabılım
Öksüzken baktığım,
Üvey doğmuş oğlum
Benim canımın direği
Her yerde ihtiyaç duyduğum
Bağrımdaki canımı taşıyan yüregim
Artık harap olmuş büyük evde gözümün nuru
Kaburgamda (evimin duvarında) kanadım
Kabıl adlı varlığım,
Sen ihtiyar babanın
Çok sevdiği çocuğu.
Han yeleli, biy² endamlı
Geleceđe istekle bakan
Eğilmeyen demir gibi,
At başı gibi cesur.
Ayı gibi kuvvetli
Bileđi kuvvetli yiğit,

Adaganda akıl tabagan,
Altı yurtka ol özi,
Kaytpay karşı şabagan,
Yaz küinindey yaynagan.
Yav körgende ol özi
Eki közi yaynagan.

Kız ölgende bozlav

Kaltırasa kara kiske böledim,
Kara kis katı bolar dep,
Katebige oradım,
Katıp uyklap yatkada,
Yüreginiñ basına
Kohım salıp karadım.
Erkelese er uvılga baladım,
Erikse avıl üyge kıdırttım,
Örnekle köylek kıygzıdım,
Orın etip östirdim.
Tarmaklı köylek kıygzıdım,
Tarpan etip östirdim.
Kayda sennen körgenim,
Körgeñ minen bilgenim.
Al yavlıkka tüyilip
Altım kaldı yıyılıp.
Tapkanası kaldı taguvlı
Tagı kaldı kuruvlı
Tapkanası kalsa talk bolsın,
Tagı kalsa kül bolsın,
Yaklavı altın, yağı yez,
Yahşı ärüvim atlandı,
İynesi altın, yibi yez,
İygi ärüvim atlandı.
Kañsısı kamka kesip kayıskan
İynesi inci tizip mayıskan,
İygi ärüvim atlandı,
İşbavlı elden kañşı algan,
Uşkan añnan ülgı algan,
Kañsısı man hat yazgan,
Dorbasınıñ avızına
Oka tigip at yazgan.
Yegilgen arbam tuvargan,
İyertlengen attı yibergen,
Sarayıma bar salgan,
Yüregimniñ basına
Ketpes koyı dert salgan.
Aşuvlı ketip dertli ölgen,
Armanışlı ketip muñlı ölgen.
Yaz kıyegen degeley,
Kıs kıyegen biyeley,
Kıyıp bilgen kisige,
Ak kübeden kemi yok,
Yoklap bilgen kisige
Sadaklı sannı erden kemi yok.

Şaşırdığında akıl veren
Altı yurda, odur,
(Düşmandan) geri kaçmayıp saldıran,
Yaz güneşi gibi parlayan.
Düşman gördüğünde
İki gözü parlayan.

Kız öldüğünde ağıt

Titrese kara kiske³ ile kundağa sardım
Kara kumaş sert olur diye,
Kadifeye sardım,
Derin uyuduğunda
Yüreginin başına
Elimi koyup baktım
Erkek çocuğu gibi nazlandırdım,
Canı sıkılırsa evden eve gezdirdim,
İşlemeli gömlek giydirdim,
Yer yapıp büyüttüm
Kollu gömlek giydirdim,
Yabanî at gibi büyüttüm.
Nerede senden gördüğüm
Gördüğümle bildiğim
Al mendille bağlı
Altım kaldı toplanıp.
Rafı kaldı takılı
Tahtı kaldı kurulu
Rafı kalırsa darmadağın olsun,
Tahtı kalsa yansın,
Direkleri altın, yanı bakır,
Güzelim uçtu gitti,
İğnesi altın, ipi bakır,
Güzelim uçtu gitti.
Makası ipek kumaştan sırmayı isteksizce kesti
İğnesi inci dizip eğildi
Güzelim uçtu gitti,
İş (nakış) yaparken makas aldı,
Uçan avdan (av hayvanından) örnek aldı.
Makası ile yazı yazdı
Çantasının ağzına
Sırma ile isim yazdı.
Koşulmuş arabamın koşumunu çözdü,
Eyerlenmiş atı gönderdi,
Sarayıma zenginlik veren,
Yüregimin başına
Gitmez koyu dert saldı.
Kızgın gidip dertli öldü,
Arzusunu yerine getiremeden sıkıntılı öldü.
Yazın giyinmiş der gibi,
Kışın giyinmiş kısrağ gibi,
Giyeabilen kişi için
Ak başörtüden eksiği yok,
İyi bilen kişi için
Silahlı pek çok erden eksiği yok.

Yas bala ölgende bozlav

Bäpişime kum tolp,
 Basa almay turı edim,
 A yıyılğan yamagat,
 Ayıp ete körmeñiz,
 Baskarıp yılay almay turı edim.
 Bäpişim bar, mesim yok,
 Akılım bar, esim yok,
 Davıl bazı tavışlı,
 Üyken üydiñ balası,
 Elekenli, kumganlı
 Eskili üydiñ balası.
 Bu dünyada neler bar,
 Botası ölgen tüye bar,
 Kulımı ölgen biye bar,
 Bu yıyında neler bar,
 Bebeyi ölgen tavkey bar,
 Tavkeyi ölgen bebey bar,
 Yasagan yası kelgende,
 Yası alpıska yetkende,
 Kuralayday közi kızargan,
 Kuvday şaşı agargan,
 Karagan yalgız közi yığılıp,
 Allalap yılay kalğan kekey bar.
 Buringılar zergerler,
 Botası ölgen tüyege
 Nar telipti süt üşin,
 Kulımı ölgen biyege
 Tay telipti at üşin,
 Bebeyi ölgen tavkeyge,
 Allalap yılay kalğan kekeyge
 Ne teligey eken di,
 Madar etkey zat üşin?

Kelinşek bozlavı

Alla yazgan yazuvım,
 Atam koskan kosagım,
 Etime kiygen köylegim,
 Et kasıgan turnagım,
 Kalempir tüsli köylegim
 Kimge berdiñ kiymege?
 Kası argımak ayvandı
 Kimge berdiñ minmege?
 Suv tileseñ bal bergen
 Öziñe alğan kutsızdı
 Kimge berdiñ süymege?

Kelinşek bozlavı

Besigime bek östim –bes yasımda tabıstım,
 On bir yasta –bir yastıkka bas kostım
 On ekide –kalmay sırım tögüstim
 Toyımda taspa tağıp üyretti
 Kunanımda kurık süyretti,

Genç delikanlı öldüğünde söylenen ağıt

Pabucuma kum dolup
 Basamadan duruyordum
 Ama toplanan halk,
 Ayıplamayınız,
 Ayıplamayınız,
 Dimdik durup ağlamıyordum.
 Pabucum var, çizmem yok,
 Aklım var, fikrim yok,
 Fırtına sesli,
 Büyük evin çocuğu
 Leğenli, ibrikli
 Çok eski evin çocuğu
 Bu dünyada neler var,
 Yavrusu ölen deve var,
 Tayı ölen at var,
 Bu insanlarda neler var,
 Bebeği ölen bakıcı⁴ var,
 Bakıcısı ölen bebek var,
 Yaşadığı yaşı geldiğinde,
 Yaşı altmışa dayandığında,
 Ceylan gibi gözü kızaran,
 Kuğu gibi saçı ağaran,
 Kararmış yalnız gözü ağlayan,
 Allah Allah diye ağlayan geyik var.
 Eskiler ağlarlar,
 Yavrusu ölen deveye
 Deve yavrusu sütüne kavuşmaya çalışmıştı,
 Tayı ölen ata
 Tay ata kavuşmaya çalışmıştı,
 Bebeği ölen bakıcıya,
 Allah Allah diye ağlayan geyiğe
 Nereye kavuşacaktı,
 Çare olacak şey için?

Gelin ağıdı

Allah yazmış kaderimi
 Babam katmış bir parçasını
 Tenime giydiğim gömlek
 Tenimi kaşığıdığım turnagım,
 Karanfil renkli gömleğimi
 Kime verdin giymek için?
 Küheylanımı
 Kime verdin binmek için?
 Su istediğinde bal veren,
 Kendine aldığın bahtsızlı,
 Kime verdin sevmek için?

Gelin ağıdı

Beşiğime bey büyüdüm, beş yaşımda buluştum
 On bir yaşımda aynı yastığa baş koydum
 On ikide sırım kalmadan ortaya döktüm
 Düğünümde sicim bağlamayı öğretti
 Tayıma sırık sürükletti,

Esigimdi kese turgizdi
Erkinlikte öz basıma sürgizdi,
Bir kolma may berdi
Bir kolma şay berdi
Dünyadı öz basıma yay berdi.
Akşadı pullay sanattı
Mallık tuvıl, yün de yok
Bu kayranım ketken soñ.
At tabılmas demeymen,
Arkası yavır tabılar,
Er tabılmas demeymen,
Erni yelke tabılar,
Köşkende köşim aydagan,
Konganda kos at baylagan
Sendey kaydan tabılar.
Basımdı bal man yuvdırgan,
Belimdi talday buvdırgan,
Etten yilik ıslatkan,
Eñ dâriye kiydırgan,
Bultka yetken süñgi algan,
Buriñıdan ülgı algan
Tayanganda tal koradı yapırgan,
Süyengende süñgi sabın sırdırgan
Sendey kaydan tabılar!

Kapımı keserek dürdü (katladı)
Özgürlüğü kendi başıma sürdürdü,
Bir elime yağ verdi
Bir elime çay verdi
Dünyayı kendi başıma yıktı.
Parayı pul gibi saydırdı
Hayvanın da yününün de değeri yok.
Bu hayran olduğum gittikten sonra
At bulunmaz demiyorum,
Sırtı yağlı olsa bile bulunur,
Yiğit bulunmaz demiyorum
Dudağı ensesinde olsa bile bulunur,
Göçerken göçümü yollayan,
Konarken çift at bağlayan,
Senin gibisi nereden bulunur.
Başımı bal ile yıkatan,
Belimi dal gibi sıkan,
Kemikten ilik çıkaran,
En çare olanı giydiren,
Buluta ulaşan süngü alan,
Eskilerden örnek alan,
Dayandığında söğütten duvarı kapayan,
Dayandığında süngü sapını kırdıran,
Senin gibisi nereden bulunur!

NOTLAR

- 1 Nogay şay: Çay, süt, yağ ve tuz ile yapılan çorba kıvamında bir içecek.
- 2 Biy: Örfi hukuku bilen, davaları bu hukuk esaslarına göre hâleden itibarlı kimse.
- 3 Kiske: Bir çeşit kumaş.
- 4 Tavkey: Anne, annesanne veya dadi.

KAYNAKÇA

- Arash, Altan, Kazan ve Kırım Türklerinin Folklor ve Musikisi, *Türk Kültürü*, Yıl 13, Ekim 1975, s. 352.
- Atalay, Besim, *Divân-ı Lügâti't-Türk Dizini-Endeks-*, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- Baddeley, John F., *Rusların Kafkasyayı İstilas ve Şeyh Şamil*, Çev. Sedat Özden, İstanbul 1989, s. 68.
- Baskakov, N. A., *Nogaysko-Russkiy Slovar*, Moskva, 1963.
- Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, C. 2, Adam Yayınları, İstanbul 1982.
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1986, s. 290.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı Giriş-*

- Metin-Sözlük- (I), İndeks Gramer (II)*, TDK Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1997.
- , *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, 35. Baskı, İstanbul 2005.
- Kalmıkova, S. A., *Nogay Halk Yırları*, Moskva 1969.
- Kapayev, Suyun, *Nogaydın Üyi*, Çerkesk 1995.
- Karakuş, İdris, *Türk Kültüründe Bozlaklar 1 (Orta Anadolu Bozlakları)*, Keskin Belediyesi Kültür Hizmetleri, Ankara 2005.
- Kaya, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Kösoğlu, Nevzat, *Türk Dünyası Tarihi ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, İstanbul 1990, s. 380.
- Mahmud, Nedret, Dobruca ve Kuzey Kafkasya Nogaylarının Folkloru Üzerine Genel Bir Bakış, *3. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1986, C. 1, s. 188.
- Tokel, Bayram Bilge, *Neşet Ertaş Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, C. 1-2, Ankara 1986.